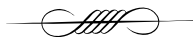

NAGY IMRE

Tingatinga közelítések

A sajátos eredetű és karakteres arculatot mutató tingatinga művészet kapcsán nem lehet eléggé hangsúlyozni annak csoportos-műhely jellegét, illetve az ebben a workshop-jellegű alkotói közösségben a mester-tanítvány viszonyt. Ennek a kettős karakternek köszönhetően mutat egységes stílász és motivikus jegyeket az irányzat, ugyanakkor az igazán invenciózus és tehetséges alkotók esetében a műfaj tematikai és formai megújításának egyértelmű jelei is nyilvánvalóan látszanak.

Ahogy ezt a tingatinga festészet két magyarországi katalógusából¹ már tudjuk, az alapító Edward Saidi Tingatinga (1932–1972) művészetének szinte kizárólagos témája a délkelet-afrikai hagyományos művészetekben ábrázolt „öt nagy” megfestése volt. Ez az elefánt, az oroszlán, a zsiráf, a víziló és az antilop (vagy kafferbivaly) ábrázolását jelenti. A magyarországi tingatinga kollekción az alapító mestertől nincs tanulmányozható műalkotás, csupán a fiától, Daudi E. S. Tingatingától származó „Oroszlán” című egyszerű kompozíció. A fiú korántsem örökölte apja minden talentumát és kreativitását, ezért az ő kompozíciói szolgai másolatai az alapító képtípusainak.

A hivatkozott „Oroszlán” című festmény annyiban szakított az alapító által kidolgozott képtípussal, hogy alkotója nem a megszokott négyzetes formátumban, hanem egy fekvő téglalap formájú felületen helyezte el választott motívumát. A liláskékes háttér előtt lépdelő állat figurája inkább emlékeztet egy plüss-állat alakjára, mint az afrikai szavannák rettegett urára.

Az állat szeme fehérje ugyanazzal a liláskék színnel van megfestve, mint a kép háttere, s ezzel az oroszlán és környezete egyneműségét fejezte ki alkotónk. A lábak ritmikus rendjét pedig az oroszlán mell- és has-vonala mentén meghúzott sárgaszínű íves vonal köti össze, amely így szinte képszervező erővonalává válik, hiszen nem csak a maga hullámzó természetével szervezi egységbe az állat figuráját, de ugyanez a szín rajzolja körül a nagymacska két szemnyílását is, ami ismét a szem fontosságát tudatosíthatja bennünk.

A macskaféle ragadozók témájánál maradván a következő elemzésre választott kép Abdallah Said Chilamboni „Leopárdok” című munkája lehetne. Abdallah Chilamboni a tingatinga műhely egyik legtehetségesebb tagja, akit szoros családi szálak kötnek a Tingatinga családhoz is, hiszen nagymamája Eduard Saidi Tingatinga nővére. Anyai ágon pedig mmakua törzsbéli királyi leszármazott. Eddigi legnagyobb sikere és munkájának elismerése az lehetett, hogy 2000-ben ő dekorálta a tanzániai pavilont a Hannoveri Világkiállításon.

A „Leopárdok” már minden tekintetben szakított az alapító képkoncipiál és kompozíciós megoldásaival. A fekvő téglalap alakú képfelület az utolsó centiméterig betöltött, s ahogyan a néző szeme végigjárja a festmény egyes szegmenseit, előbb-utóbb a kép alsó kétharmadán állapodik meg. Itt, ritmikus rendbe rendezett foltjaikkal egy leopárd kettős uralja a mezőt. Izgalmas átírtással, ám mégis organikus szerveződések mentén rajzolják ki foltjaik, illetve egymás fölé helyezett szinte kalligrafikus rajzoltaságú pofájuk alakjukat.

Körülöttük kavargó növényi ág fut körbe, melynek fehér szirmú virágai szinte megis-

méltlik az állatok feltjainak játékát. Ennek a rejtező kompozíciós rendnek a megerősítését szolgálja a képmező bal szélén és a kép legfelső sávjában a színes tollú egzotikus madarak egész sora, amelyek kiterjesztett szárnyú vagy pihenő állapotukkal hangulati aláfestést biztosítanak a kompozíciónak. Ezt az atmoszférát szolgálja a képmező harmadának erőteljes vörös háttérszíne is.

A festmény közvetlen tanulmányozása döbrent rá bennünket a tingatinga alkotói módszer munkai igényességére és tökélyének titkára. A kép felületéhez közel hajolva láthatóvá válnak a festett felület finom rétegei. A tingatinga alkotói biciklizománc festékekkel dolgoznak, ami sajátos alkotói folyamatot diktál. A festék lassan szárad, de száradás után tömött, egységes színfelületet ad. Ezzel a technikával minden egyes motívumot a maga teljességében örökítenek meg, még akkor is, ha későbbi festési fázisok eredményeképpen az adott motívum részben vagy egészben takarásba kerül. Így az egyes alakok és figurák formája alatt finom domborműként áttetszenek a korábban felvitt motívumok körvonalai. Chilamboni leopárdjainál is azt látjuk, hogy egyes helyeken a korábban felhordott vegetáció vagy zoológiai elem körvonalai törnek elő a nagymacskák alól, s különösen szépen látszik ez a képépítő módszer a „Színes békák” című álló téglalap formátumú 120×91 cm-es festményén is.

Bár a tingatinga festészet darabjaira általában a tiszta, erőteljes színek használata, és gyakran a komplementaritás elvei szerinti színrendezés jellemző, van egy – legalább egy – képtípus, amelynél a fekete-fehér kettősének alkalmazásával alakítják a képet, és hoznak létre szinte grafikai igényességű, rajzos kompozíciót.

A zsiráfok tematikájú képeket – egymástól ellesve – többen is festik, mint Becker A. Wasia, Rubuni Rashidy vagy Mitimu Halfan Mitimu. Különösen Becker és Rubuni kedveli ezt a fajta képépítési módszert, amelynél a zsiráfok feltjainak rajzos ábrázolási módját továbbviszik a kép más felületeire, és a megörökített növényi motívumoknál vagy a kép egyéb kitöltő elemeinél is csak a fekete vonalakból és fekete pöttyökből építkező foltok alkalmazásával idéznek meg környezeti elemeket. Előfordul esetenként, hogy a vizuális értelmezés rovására megy mindez, hiszen az illusztrációnak szánt Rubuni kép felső mezőjében található madarak esetében a madarak nyakának és testének fehér feltja nem válik el a háttér fehérjétől, így fejek és csőrök szinte „lebegni látszanak” a virtuális térben.

Ennek a képtípusnak vannak persze változatai, ahol a fekete-fehérben tartott középképet a tingatingától megszokott színes, madaras-indás bordúrral futtatják körbe, ezzel is kiemelve a középkep visszafogott színmegoldásait.

Ez a monokróm jellegű színmegoldás a tingatinga egy másik műfajában is gyakran előfordul. Ez a képtípus az úgynevezett „shetani”, amely a kelet-afrikai népi hiedelemvilág elemeit, illetve a törzsi-népi gyógyászat és varázslás motívumait dolgozza fel. Ezeknél a képeknél gyakran az arab kufi íráshoz² hasonló módon, bonyolult hálórendszereket hoznak létre a kép felületén, s ezekben a hálórendszerekben az átírt és átértelmezett anatómiájú emberi testek és képzelt mitológikus lények élnek sajátos törvényű külön világukat. Mindezt szépen illusztrálja Charinda illusztrációnak szánt „Shetani” képe. Az emlegetett képtípusnak azonban szintén vannak színes változatai, mint például Henry Lilanga képei, vagy Damian Msagula határesetet jelentő „Gyógyítók” című alkotása, mely átmenet a „hétköznapi jelenet” és a shetani képtípus között. Ezen némiképpen a közép-amerikai maja vázafestések formai megoldásaira emlékeztető módon idézi meg a két gyógyítót, illetve egy kígyótól övezett beteg alakját. Msagula képe nem csak pozitív üzenetével, de minimalista, letisztult képi világával is kiválik a tingatinga általános mezőnyéből.

